

КОММУНИСТ

АЗӘРБАЙҖАН К(б)и МХ в. БК ОРГАНЫ

№ 248 (6912) | 16 декабр шәнбә 1944 ил | Гип. 2 | Гап.

Чәлил Мәммәдгулузадәнин анадан олмасынын 75 иллийи гаршысында

БӨЙҮК ӘДИБИМИЗ ҺАГГЫНДА

1927—28-чи илләр иди. «Молла Нәсрәддин» редакциясы Стари почтови күчәсиндә иди. Бақыя кәләркән илк ишим бурая кетмәк олду.

Редакцияны ахтармага әтигәч галмады. Чүнкү бу күчә вә әв Молла Нәсрәддин «Зырма» һекайәсиндә тәсвир әдилмишдир. Пилләкәйләрдән чыхдыгда хууси ләвһә олмаса белә Мирзә Чәлилин гапысыны тапмаг мүмкүндү. Гапы көмүрлә чәкилмиш чизкилә вә шәкилләрдә долу иди. Бунлары көрүркән «Саггаллы ушаг» һекайәсинин һаятдан тәсвир әдилдийини көрдүм. Бу һекайәдә бөйүк азычы бу гапыны вә бу шәкилләри чәкән суд сатан «Саггаллы ушагы» мүкәммәл тәсвир әтмишдир.

Редакция бөйүк бир отагда ерләшirdи. «Кефсиз» вә «Сижим Гулу» нмзасилә азан идарәнини мәс'ул катиби Әли Нәзми бир күнчәдә отуруб ишләйirdи. Оун гаршысында бир стол гоюлмуш. архасында бир гәдди мәчмуәсини нөмрәләринин үстүнә абу. нөчиләрин ад вә үнваны азылан кағызлар япышларырды.

«Сижим Гулу» мөндән нә истәдийини сорушду. «Молла әмини истәйирәм» дейә чаваб вердим. «Молла Нәсрәддин» мәчмуәсини өз азы услубуна уйғун оларатаныян, танымаян һамы Чәлил Мәммәдгулузадәни «Молла әми» дейә чағырырды. Мирзә Чәлилин ичәрдән чағырдылар. О, бир-ики дагигәдән сонра бу янғы отага кечди вә мәнимлә әвәлчәдән таныш олдуғундан чох сәмиийәтлә көрүшдү.

Нечә илди ки, мәчмуәдә иштирак әдирдим. Чәлил Мәммәдгулузадә илә көрүшмәклән мәгсәдим ән әвәл ондан өз азыларым һаггында мүйәйән бир мәсләһәт алмагды. Мән лап йәгин әләмишдим ки, молла әми, мәни тәрифләйәчәкдир. Анчаг һеч көзләмәлийим бир нәтичә олду.

Бир дәстә кәч мухбир «Молла Нәсрәддин» мәчмуәсинә чох мүйүм вәзифәләрдә олан адамлары тәғид әдән мөктублар, фел'етонлар көндәрирдик. Мәчмуә бунларын һамысыны чап әдирди. Молла әми илә көрүшдүклә йәгин әләмишдим ки, о, бу чүр шәйләрдән чох азмағы тапшырачаг вә кәтирдийим мәгәләнә охуюб фикрини сөйләйәчәк.

Мәгәләнә Мирзә Чәлил чох диггәтлә охулу. Биз район ичрайийә комитетинин сәдриндән азымыш вә онда сәг ер гоймамышдыг.

Мирзә Чәлил охудугдан сонра бир аз дүшүндү вә деди:

— Демәли бу нмзә илә азан сәнсән?
— Балн мәнәм.

Мирзә Чәлил әнә дүшүнчәйә дәлди. Узун бир сүкутдан сонра деди:

— Чох тәәччүб...

— Нә үчүн тәәччүбләнирсиниз Мирзә?
— Чох тәәччүб...— дейә молла әми сөзүнү тәкрәр әләди:

— Мән сәни ашы бир адам билирдим. Күман әләйирдин ки, мәс'ул бир ишчисән, бу мүйүм мөктублары кимә исә архаланыб азырсан. О адамларла ки, сән мүбаризә апармаг истәйирсән, молла әминин көһнә мүштәриләридир, оларә сәнин күчүн чатмаз, бу мәсәләнә бизә һәвалә әдибләр.

Мән вә чаваб вәрәчәйини билмәдим. Бу сөзләрин мәнә тәсир әтдийини Мирзә Чәлил баша дүшдү. Она көрә дә бир ата сәсилә мәни баша саяды:

— Хуб... Мән сәни бу саат баша салым. Сән бурда ичрайийә комитетинин сәдриндән азырсан. О кимдир? Районун бөйүгү. Сән о бойда кишини бир мәгәлә илә күнфәйкүн әләйирсән. Бәс яхшы бу мәгәләдән сонра о адам нә вәзийәтдә галар, районда онун сөзүнә баһай тапылармы? Әкәр бөйүк нөгсаны олсайды айры мәсәлә... Кичик нөгсаялар үстә бөйүк адамлары тәгсирләндирмәзләр.

Мөктубу мәнә гайтарыб деди:

— Көтүр буну, дөндәриб һекайә әлә. Испалкомун адыны дәйиш... Испалкомдан һекайә азанда нә олар ки? О һекайәни биз чап әләрик. Амма узун азма, мүхтәсәр яз.

Мән бу мәгәләнә бир һекайә оларат яздым. Анчаг «Молла Нәсрәддин» мәчмуәсиндә чап әтдирмәк нәсиб олмады.

Мирзә Чәлил ярадычылығында олдуғу кими, сөһбәтпндә дә узунчулугу, сөзчүлүгү сәвмәзди. Бир кәлмә илә, бир сүвал илә кифайәтләнерди. Анчаг бу бир кәлмә онун бүтүн дүшүнчәләрини ифадә әдирди.

Молла Нәсрәддин сон дәрәжә тәвәзә'кар аламды. Ағир алдымларла көзән, һәр замә сүкут әләйән, утанчаг адам даг кими бөйүк әсәрләрини мөәллифи иди. Бу хасийәтләр ону даһна сәвимли вә бөйүк кәстәрирди.

Чәлил Мәммәдгулузадәнин һаяты бөйүк вә марағлы бир тарихдир. Бу тарихи өйрәниб онун мүкәммәл тәрчүмәйи-һаһыны азмаг бизим әдәбийят тарихчиләримиз үчүн шәрәфли бир ишдир.

Гызыл Ордумуз даһни Сталинин мүдрик рәһбәрлийи илә тәрәғгипәрвәр бәшәрийә, ти фашизм тәһлүкәсиндән азад әдир вә алман йиртыгыларын өз мағарасында азышдирир. Бу тарихи күнләрдә Молла Нәсрәддинни етмиш беш иллийини гәйд әтмәк Ленин—Сталин партиясынын милли сясәтинин мүдриклийини бир даһна сүбут әдир.

САБИТ РӘЙМАН.